IBAD CONGRESSES

IBAD-2020

5th International Scientific Research E-Congress

BİLDİRİLER

September 1-2 2020

ISTANBUL / TURKEY

www.ibadcongresses.org

ORGANIZED BY

ibadcongresses.org

&

5th International Scientific Research Congress (IBAD-2020) Bildiriler Kitabı

September/Eylül 1-2, 2020 – Istanbul, TURKEY

ISBN: 978-605-66529-6-7

Publishing Date/Basım Tarihi: October/Ekim 5, 2020

Publisher/Yayıncı & Editor / Editör
Assoc. Prof. Dr. Hayrullah KAHYA

CITATION: 5. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi Bildirileri (IBAD-2020), Eylül 1-2, 2020 – İstanbul, TÜRKİYE

© 2020 All Rights Reserved

This work is subject to copyright. All rights are reserved, whether the whole or part of the material is concerned. Nothing from this publication may be translated, reproduced, stored in a computerized system or published in any form or in any manner, including, but not limited to electronic, mechanical, reprographic or photographic, without prior written permission from the publisher www.ibadcongresses.org contact at ibadconferences@gmail.com. The individual contributions in this publication and any liabilities arising from them remain the responsibility of the authors. The publisher is not responsible for possible damages, which could be a result of content derived from this publication.

Yazıların hukuki ve etik sorumluğu yazarlarına aittir.
Yazıların içeriğinden yazarları sorumludur.

ORGANIZATION & ADVISORY COMMITTEE
ORGANİZASYON & DANIŞMA KURULU

Chairman / Başkan

Assoc. Prof. Dr. Hayrullah Kahya, TURKEY

Secretariat / Sekreteryal

Bashar ALALI, MALAYSIA
Mustafa KILIC, TURKEY
Meraj AHMAD, INDIA
Ravshan KHUDAYBERGANOV, UZBEKISTAN
Aleksandra BUJALSKA, POLAND
Firangiz GULIZADA, AZERBAIJAN
Regad HALIMA, ALGERIA

Scientific&Advisory Committee / Bilim&Danışma Kurulu

Prof. Dr. Basaran GENCDOGAN, Education, KYRGYZSTAN
Prof. Dr. Meltem ONAY, Management and Organization, TURKEY
Prof. Dr. Mohammed DAWABSHEH, Arabic Language and Media, PALASTINE
Prof. Dr. Neset TOKU, Department of Humanity and Social Sciences, TURKEY
Prof. Dr. Serhan Alkan ISPIRLI, Education, TURKEY
Prof. Dr. Sevil SARGIN, Geography, TURKEY
Assoc. Prof. Dr. Adriatik DERJAJ, Turkish language and linguistics, ALBANIA
Assoc. Prof. Dr. Fariz AHMADOV, Doctoral Studies, AZERBAIJAN
Assoc. Prof. Dr. Mohamed AKHIRUDDIN IBRAHIM, Quranic Studies, MALAYSIA
Assoc. Prof. Dr. Ozcan BAYRAK, Education, TURKEY
Assoc. Prof. Dr. Ozgur SARI, Sociology, TURKEY
Assoc. Prof. Dr. Safak KAYPAK, Urban and Environment, TURKEY
Assoc. Prof. Dr. Yahia M. ALSMADI, Educational Psychology, JORDAN
Assoc. Prof. Dr. Yakup YILMAZ, Turkish language and literature, TURKEY
Assist. Prof. Dr. Elena TILOVSKA-KECHEDJI, International Relations, MACEDONIA
Assist. Prof. Dr. H. Coskun CELIK, Education, TURKEY
Assist. Prof. Dr. Hatice KADIOGLU ATES, Education, TURKEY
Assist. Prof. Dr. Nurhodja AKBULAEV, Economics and Business Administration, AZERBAIJAN
Assist. Prof. Dr. Riyad SIHAB, Dazkiri Vocational High School, TURKEY
Assist. Prof. Dr. Sakeena ABD ELGANI ISMAIL, Education Technology, SUDAN
Dr. Habeebullah ZAKARIYAH, Fiqh & issues in Islamic contemporary studies, MALAYSIA
Dr. Oqtay QULIYEV, Economics and Business Administration, AZERBAIJAN
Dr. Sevilay ARSLAN, Radio and TV, NORTHERN CYPRUS (TRNC)
Dr. Siti HAMIDAH RUSTIANA, Economic and Business, INDONESIA

* In alphabetical order.

CONTENTS / İÇİNDEKİLER

Titles/Başlıklar	Page Sayfa
"FARKLIYIM AMA EKSİK DEĞİLİM!: TEMPLE GRANDİN FİLMİ ÜZERİNDEN OTİZMİN İNCELENMESİ" Seçil ÖZDEMİR METLİOĞLU, Kübra SOYTÜRK	1-7
"KIZAMIK" ESERİNİN SANATLARARASILIK KAVRAMI DOĞRULTUSUNDA İNCELENMESİ Kübra ŞAHİN ÇEKEN	8-16
COVİD-19 SALGINI SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE GERÇEKLEŞTİRİLEN UZAKTAN EĞİTİMİN DEĞERLENDİRİLMESİ Feyzi Kaysi	17-22
14. YÜZYIL ANADOLUSUNDA SOSYAL TABAKALAŞMA Tunay Karakök	23-29
2002-2018 ARASI MECLİSE GİREN SİYASİ PARTİLERİN BEYANNAMELERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: Z KUŞAĞI, GENÇLİK VE KATILIM Taylan Can Doğanay, Fatma Okur Çakıcı	30-38
ALIŞVERİŞ MERKEZİ TASARIMLARINDA KAPALI TİPOLOJİNİN DEĞİŞİMİ: WATERGARDEN ALIŞVERİŞ MERKEZİ, İSTANBUL Filiz Sönmez, Aslı Deniz Koçyiğit	39-49
AMASYA İLİ TARİHİ ŞEHZADELER GEZİ YOLUNDA HALKIN FİZİKSEL AKTİVİTE VE REKREATİF ETKİNLİKLERE KATILIMINI ENGELLEYEN VE GÜDÜLEYEN SEBEPLER Kadir Duhan ALBAYRAK, Faruk YAMANER	50-58
AZERBAYCAN AŞIK SANATI ÇALIŞMASINDA YENİ YÖNLER Atakişiyeva Kamala Alaşraf	59-66
AZERBAYCAN HALK BİLİMİ SANATI ÇALIŞMASINDA MODERN PERSPEKTİFLER Rahimbeyli Naila	67-72
BAĞIMLILIĞA NEDEN OLAN FAKTÖRLERİN SOSYOLOJİK BAĞLAMDA İNCELENMESİ Seçil ÖZDEMİR METLİOĞLU, Gözde ARDAHAN	73-80
BELGESELDEN DRAMA-BELGESELE GERÇEĞİN YOLCULUĞU: "RISE of EMPIRES: OTTOMAN" Seher Şeylan	81-91

DİVAN EDEBİYATI ŞİİRLERİNDE PEYGAMBER SEVGİSİ 225-231

Songül Özel

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN SEÇİLİ MAKROEKONOMİK GÖSTERGELER ÜZERİNE ETKİSİ: LİTERATÜR TARAMASI 232-238

Mihriban Turalıoğlu, Özgür Bayram SOYLU

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI VE SADABAT PAKTI 239-248

Enver Emre ÖCAL

FPGA TABANLI GÖRÜNTÜ NEGATIFLEYEN IP ÇEKIRDEĞI TASARIMI 249-258

Gülyeter Öztürk, Serkan Dereli

GENETİK ALGORİTMA KULLANILARAK HEMŞİRE ÇİZELGELEME PROBLEMİ ÇÖZÜMÜ 259-266

Salih Mervan TAŞ, Kerim Kürşat ÇEVİK

GÖRSEL SANATLARDA KİŞİSEL SÖYLEM MERKEZLİ GÖRSEL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ KULLANIMI 267-278

C. Arzu Aytekin

GÖSTERGEBİLİM AÇISINDAN BİR İNCELEME: UZUN HİKÂYE 279-287

Sümeyye Yazıcı

GÜVENLİ TURİZM SERTİFİKASINA SAHİP OTEL İŞLETMELERİNİN WEB SİTELERİNE YÖNELİK İÇERİK ANALİZİ: İSTANBUL İLİ ÖRNEĞİ 288-298

Simge Şalvarcı

İBN ARAFE'NİN EL-MUHTASARÜ'L-KELÂMÎ İSİMLİ ESERİNİN KELÂM İLMİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ 299-306

Murat AKIN

İBN HİBBÂN'IN (ö.354/965) EL-TEKÂSÎM'İNİ < التقاسيم< ANLAMAK YA DA ANLATMAK 307-320

Mustafa Işık

İSVEÇ'TE YEREL YÖNETİMLER VE SALAR'IN ROLÜ 321-326

Pınar Akarçay

İŞ İLE İLGİLİ HASTALIK 327-329

Fatih Mehmet Ateş

KIRAATLERİN ANLAM MERKEZLİ TASNİFİ (EBÛ AMR ED-DÂNÎ ÖRNEĞİ) 330-335

Mustafa Kılıç

KIRAATLERİN ANLAM MERKEZLİ TASNİFİ (EBÛ AMR ED-DÂNÎ ÖRNEĞİ)

Mustafa Kılıç

Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul, Türkiye,
mustafa.kilic@marmara.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9669-4745

Özet

Ulema, Kur'ân'ın yedi harf üzere inzâl olunduğu bilgisinin Hz. Peygamber'den nakledildiğini; bu doğrultuda ümmete kolaylık olması için Kur'ân'ın okunuşunda farklı kıraatlere izin verildiğini belirtmişlerdir. İslâm âlimlerinin geneli, yedi harf ruhsatından kaynaklanan kıraatlerin (özellikle ferşî farklılıkların) de vahye dayandığını söylemişlerdir. Onlar, sahih ve şâz rivayetleriyle birlikte, kıraatlerin tamamı değerlendirildiğinde bir âyetin veya kelimenin okunuşundaki bazı farklılıkların yer yer mana değişimini de beraberinde getirdiğine dikkat çekmişlerdir. İslam bilginleri kıraat farklılıklarından neşet eden anlam çeşitliliğinin gerçekliğine işaret etmekle birlikte bu durumun hiçbir zaman -bir kıraate göre haram kılınan şeyin, başka kıraatte helal kılınması veya bir kıraatte yapılması emredilen şeyin diğerinde yasaklanması türünden- tezat ihtilafına yol açmayacağının altını çizmişlerdir. Âlimler yaptıkları çalışmalarla bir yandan -bahsi geçen- yedi harfin ne anlama geldiğini keşfetmeye gayret etmiş, bir yandan da kıraatlerden kaynaklanan anlam farklılıklarını sınıflandırmaya çalışmışlardır. Onların bu uğurda sarfettikleri gayretlerindeki temel hedefin hem kıraat farklılıkları çerçevesinde zuhur eden çeşitli manalar arasında, dolayısıyla Kur'ân'da, herhangi bir çelişki bulunmadığını ortaya koymak hem de anlamı merkeze alarak kıraatleri tasnif etmek olduğu anlaşılmaktadır. Bu çerçevede tebliğde, kıraat âlimlerinden Ebû Amr ed-Dânî'nin (ö. 444/1053) kıraatlerin anlam merkezli tasnifinde öne sürdüğü üç madde ele alınıp değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kıraat, yedi harf, Kur'an, kıraatlerin tasnifi, Ebû Amr ed-Dânî.

1. GIRIŞ

Hz. Peygamber Kur'ân-ı Kerîm'in yedi harf üzere inzâl edildiğini bildirmiştir.[1] Âlimler, bunun ümmete verilmiş bir ruhsat olduğunu, bu sayede Müslümanlara Kur'ân okuma konusunda birtakım kolaylıkların sağlandığını

[1] Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh*, thk. Muhibbüddîn el-Hatîb ve diğerleri (Kâhire: el-Matbaatüs's-Selefiyye ve Mektebetühâ, 1979), "Fedâilü'l-Kur'ân", 5, 27, "Husûmât", 4; Ebü'l-Hüseyn el-Kuşeyrî en-Nîsâbûrî Müslim b. el-Haccâc, *Sahîhu Müslim*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Kâhire: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-'Arabiyye, 1955-1956), "Salâtü'l-Müsâfirîn", 48; Ebû Dâvûd Süleyman b. Eş'âs b. İshâk el-Ezdî es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvûd*, nşr. İzzet 'Ubeyd ed-De'âs ve 'Âdil es-Seyyid (Beyrut: Dâru İbn Hazb, 1997), "Salâh", 357; Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemî et-Tirmizî, *el-Câmi'u'l-kebîr / Sünenü't-Tirmizî*, thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1996), "Kırâât", 11; Nesâî, "İftitâh", 37; Ebû Amr Osman b. Saîd b. Osman el-Ümevî ed-Dânî, *Câmi'u'l-beyân fi'l-kırââti's-seb'i'l-meşhûra*, thk. Muhammed Sadûk el-Cezâirî (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 2005), 20-22.

belirtmişlerdir.[2] Hz. Peygamber'den konuyla ilgili hadislerde geçen yedi harf'in mahiyetine dair herhangi bir açıklama nakledilmemiştir. Bu nedenle âlimler yedi harfin ne olduğunu izah etmek için gayret etmişler, neticede pek çok görüş ortaya koymuşlardır. Ulemanın çoğu zikri geçen görüşlerini muhtelif eserlerinin konuyla ilgili bölümünde kaydederken bazıları ise yedi harf üzerine müstakil kitaplar te'lif etmiştir.[3] Bu çerçevede Ebu Amr ed-Dânî (ö. 444/1053) de kıraat alanında *Câmi'u'l-beyân fi'l-kırââti's-seb'i'l-meşhûra* isimli bir eser yazmış,[4] yedi harf ile ilgili meseleleri bu kitabında birkaç başlık altında incelemiştir.[5]

Yedi harf meselesiyle ilgili özgün bir yorum ortaya koyan âlimlerin ilklerinden olan İbn Kuteybe (ö. 276/889), yedi harfin yedi vecih olduğunu söylemiş ve tespit ettiği söz konusu yedi vechi *Te'vîlü müşkili'l-Kur'ân* adlı eserinde açıklamıştır.[6] Ebû Amr ed-Dânî'nin de yedi harfin vecihler olarak açıklanması hususunda İbn Kuteybe'ye tâbi olduğu, ancak bunların yedi ile sınırlandırılması meselesinde ondan ayrıldığı gözlemlenmektedir. Dânî'nin ifadelerinden onun, hadislerde geçen yedi kelimesini hasr ifade etmeyen çokluk olarak telakki ettiği ortaya anlaşılmaktadır. Zira Dânî, yedinin, lügatlerden vecihler olmasının ve bu nedenle de Kur'ân'ın bu vecihlere göre nâzil olmasının mümkün olduğunu ifade etmiş ve belirlediği vecihleri yedi maddeye hasretmeden saymıştır. Dânî her ne kadar zikrettiği vecihlere numara vermese de bunların sayısının on dokuz olduğu müşahede edilmektedir.[7]

Kıraat farklılarının önemli bir bölümünün âyetin anlamını değiştirmediği; ancak bunların bir kısmının âyetin manasını da çeşitlendirdiği bilinmektedir. Ulema her ne kadar yedi harfin yorumunda ittifak etmese de yedi harf temelinde ortaya çıkan kıraatlerin, âyetin anlamında tezat ihtilafına yol açmayacağı hususunda söz birliği etmiştir. Onlar, أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا[8] ve لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ[9] âyetlerinin, Kur'ân'da tezat ihtilafının bulunmadığını vurguladığına işaret etmişlerdir. Âlimlerin geneli eserlerinde bu gerçeği belirtmekle yetinmiş;[10] bazıları ise bununla birlikte kıraat farklılıklarının yol açtığı anlam çeşitliliğini sınıflandırıp farklı kıraatlerden doğan çeşitli anlamların birbirine zıt anlama yol açmadığını örnekleriyle anlatmıştır. Kıraatleri mana temelinde tasnife tabi tutup bunları izah eden âlimlerden biri de Ebû Amr ed-Dânî'dir. Tebliğde, Dânî'nin yaptığı söz konusu tasnif ele alınacaktır.

2. YEDI HARFTE LAFIZLARIN İHTILAFINA BAĞLI OLARAK MANANIN DURUMU

Kıraat farklılıklarının temelinde Kur'ân'ın yedi harf üzere inzâl olunması gerçeği bulunmaktadır. Ebû Amr ed-Dânî, kıraatler arasında lafız değişiminin, âyetin/kelimenin manasına etkisi bakımından kıraatleri üç grupta mütalaa etmiştir. Aşığıda Dânî'nin bu taksimi yine onun verdiği örnekler üzerinden ele alınacaktır.

2.1. Mananın Değişmediği Kıraat Farklılıkları

Ebû Amr ed-Dânî kıraat farklılıkların, manaya etkisi bakımından üçe ayırmıştır. O, bunlardan ilk grupta yer alan kıraatlerde lafız değişikliğinin, kelimede/âyette anlam değişikliğine neden olmadığını söylemiştir.[11] Dânî bu grup için الصراط kelimesinin س (السراط), ص (الصراط) ve ز (الزراط) ile; عليهم, اليهم ve لديهم kelimelerinin ه'nin zammesiyle birlikte م'in iskânıyla; ه'nin kesresiyle birlikte م'in zammesiyle ve iskânıyla; فيه هدي, عليه كنز ve منه ايات عنه ماله âyetlerinde ه'nin sılasıyla ve adem-i sılasıyla; يؤده اليك, نؤته منها ve فالقه اليهم âyetlerinde ه'nin sılası ve ihtilâsıyla

[2] Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî, *Te'vîlü müşkili'l-Kur'ân*, thk. es-Seyyid Ahmed Sakr (Kahire: Dâru't-Türâs, 1973), 39-40; Dânî, *Câmi'u'l-beyân*, 24-25.

[3] Meselâ Mekkî b. Ebî Tâlib'in (ö. 437/1045) *el-İbâne 'an me'âni'l-kırâât*' adlı kitabının, bu alanda müstakil olarak te'lif edilen eserlerin ilklerinde olduğu söylenebilir.

[4] Abdülmüheymin Tahhân, söz konusu eserde yedi harfle ilgili konuların işlendiği bölümü *el-Ahrufü's-seb'a li'l-Kur'ân* adıyla müstakil bir kitap şeklinde neşretmiştir (Cidde: Dâru'l-Menâra, 1997). Tahhân'ın bu açıklamaları için bk. *el-Ahrufü's-seb'a li'l-Kur'ân*, 6.

[5] Dânî, *Câmi'u'l-beyân*, 20-36.

[6] İbn Kuteybe, *Te'vîlü müşkili'l-Kur'ân*, 34-38.

[7] Dânî, *Câmi'u'l-beyân*, 24-29.

[8] Nisâ 4/82: "Onlar Kur'ân'ı hala düşünüp anlamaya çalışmıyorlar mı? O, Allah'tan başkası tarafından (gönderilmiş) olsaydı, ondan pek çok çelişki bulurlardı."

[9] Fussilet 41/42: "Batıl ona (Kur'ân'a) ne önünden ne de arkasından gelebilir…"

[10] Kıraat farklılıklarının tezat ihtilafına yol açmayacağına dair açıklamaların, genellikle yedi harfin yorumlarından bir kısmının (haram, helal, va'd, vaîd, nâsih, mensûh, emir, nehiy vb.) eleştirisi üzerinden yapıldığı gözlemlenmektedir. Bu tür açıklamaların bir kısmı için bk. Ebû Ca'fer İbn Cerîr Muhammed b. Cerîr b. Yezîd et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*, thk. Mahmûd Muhammed Şâkir, Ahmed Muhammed Şâkir (Kâhire: Mektebetü İbn Teymiyye, ts.), 1: 48, 50, 52; Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme et-Tahâvî, *Şerhu müşkili'l-âsâr*, tahkik, tahrîc, ta'lik: Şuayb el-Arnaût (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1994), 8: 114-115, 121; Ebû Muhammed b. Hammûs b. Muhammed Mekkî b. Ebî Tâlib el-Kaysî, *el-İbâne 'an me'âni'l-kırâât*, thk. Abtülfettâh İsmail Şelebî (Kahire: Dâru Nehdati Mısır, 1977), 72-73; Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilberr en-Nemerî el-Endelüsî, *et-Temhîd limâ fi'l-Muvatta' mine'l-me'ânî ve'l-esânîd*, thk. Muhammed el-Fellâh (Tıtvan: Vizâratü'l-Evkâf ve'ş-Şüûni'l-İslâmiyye, 1980), 8: 275; Ebû Muhammed Abdülhak b. Ğâlib İbn Atıyye el-Endelüsî, *el-Muharrerü'l-vecîz fî tefsîri'l-Kitâbi'l-'Azîz*, thk. Abdü's-Selâm Abdü'ş-Şâfî Muhammed (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 2001), 1: 43; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekir el-Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân ve'l-mübeyyin limâ tedammenehû mine's-sünneti ve âyi'l-Furkân*, thk. Abdullâh b. Abdü'l-Muhsin et-Türkî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2006), 1: 78-79; Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırââti'l-aşr*, thk. Ali Muhammed ed-Dabbâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'Âlemiyye, ts.), 1: 24-25; Subhî es-Sâlih, *Mebâhis fî 'ulûmi'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru'l-'İlm li'l-Melâyîn, 1977), 106-107.

[11] Dânî, *Câmi'u'l-beyân*, 30; Dânî, *el-Ahrufü's-seb'a li'l-Kur'ân*, thk. Abdülmüheymin Tahhân (Cidde: Dâru'l-Menâra, 1997), 47.

birlikte iskân ve kesreyle; أُكُلُهَا ve فَي الْأُكُلِ âyetlerinde ve benzerlerinde ك'in iskânıyla ve zammesiyle okunmasını örnek vermiştir. O, beyân (izhâr), idgam, med, kasr, fetih, imâle, hemzenin tahkîki-tahfîfi ve benzeri konuların Arap lehçeleri arasındaki telaffuz farklılığına dayandırıldığını söylemiştir. Dânî, fonetik farklılıklar olarak genelleyebileceğimiz söz konusu örneklerdeki farklılıkların, kelimenin anlamını etkilemediğini belirtmiştir.[12] Verilen örneklerin kelimenin telaffuzundaki birtakım çeşitlilik olduğu ve bunların mana değişimine neden olmadıkları gözlemlenmektedir. Bu meselede âlimler arasında genel olarak birlikteliğin bulunduğu söylenebilir.

2.2. Mana Değişiminin Bir Şey Üzerinde Aynı Anda Cem' Edilebildiği Kıraat Farklılıkları

Ebû Amr ed-Dânî ikinci grupta yer alan örneklerde lafzın değişmesiyle birlikte anlamın da farklılaştığını, ancak bu tür misallerde söz konusu muhtelif iki mananın bir şey üzerinde aynı anda cari olmasına herhangi bir engel bulunmadığını belirtmiştir.[13]

Dânî bu grup için مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ âyetinin[14] مَلِكِ şeklinde de okunmasını[15] örnek olarak vermiştir. Zira o, her iki lafızla da Allah Teâlâ'nın kastedildiğini, O'nun ise âhiret gününün hem mâliki (sahibi) hem de meliki (hükümdarı) olduğunu belirtmiştir. Dânî, her iki vasfın da Allah Teâlâ'da aynı anda içtimaının mümkün olup Allah'ın bu durumu iki kıraatle haber verdiğini bildirmiştir.[16]

Dânî, فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ âyetindeki[17] يَكْذِبُونَ kelimesinin ذ'in tahfifiyle (şeddesiz olarak: يَكْذِبُونَ) ve şeddesiyle (يُكَذِّبُونَ) okunmasından[18] kaynaklanan anlam farklılığını da bu grubun örnekleri arasında zikretmiştir. O, söz konusu iki kıraatte de kastedilenin, münafıklar olduğunu söylemiştir. Dânî, münafıkların hem verdikleri haberlerde yalan söylediklerini hem de Hz. Peygamber'in Allah katından getirdiklerini yalanladıklarını, dolayısıyla bahsedilen her iki durumun münafıklar için geçerli olduğunu belirtmiştir. Dânî, Allah Teâlâ'nın bu nedenle onların söz konusu durumlarını haber verdiğini ve onlara zikri geçen iki hasletleri nedeniyle azap edeceğini bize bildirdiğini yazmıştır.[19]

Dânî, وَانْظُرْ اِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنْشِزُهَا âyetinin[20] نُنْشِرُهَا şeklinde okunmasının,[21] aynı türden bir misal olduğunu, çünkü her iki durumda da kastedilenin kemikler olduğunu söylemiştir. Zira onları Allah Teâlâ'nın dirilttiğini (نُنْشِرُهَا) ve kemikleri üst üste koyup iskelet haline getirdiğini (نُنْشِزُهَا), böylece Allah'ın kemiklerin dirilmesi aşamasında gerçekleşen her iki durumu da haber verdiğini, böylece kudretinin büyüklüğüne dikkat çektiğini söylemiştir.[22]

Dânî, وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ اِبْرٰهِيمَ مُصَلًّى âyetinde[23] fiil emir olarak خ'nın kesresiyle; haber olmak üzere de خ'nın fethasıyla okunmasının[24] bu grubun örneklerinden olduğunu söylemiştir. Çünkü her iki kıraatte kastedilenlerin Müslümanlar olduğunu belirtmiştir. Allah Teâlâ, Müslümanlara İbrahim'in makamından bir namaz yeri edinmelerini emretmiş; onlar bu emrin gereğini yerine getirince de onların bu durumunu haber vermiştir. Müminler için her iki duruma delalet etmesi için kıraat, her iki durum (emir-haber) ile gelmiştir. Söz konusu iki durum da sahih olup birbirine zıt ve ters değildir.[25]

Dânî, وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ âyetinin[26] ظ (بِظَنِينٍ) ve ض ile (بِضَنِينٍ) okunmasından[27] kaynaklanan anlam farklılığının da bu gruba örnek teşkil ettiğini, çünkü her iki kıraatte de kastedilen kişinin Hz. Peygamber olduğunu aktarmıştır. O, Rasûlüllâh'ın, Allah'tan haber verdiği gaybî meselelerde itham edilemeyeceğini (بِظَنِينٍ); Hz. Muhammed'in, Allah'ın kendisine öğrettiklerini ve vahyettiklerini insanlara aktarma konusunda cimri (بِضَنِينٍ) olmadığını belirtmiştir. Dânî, Hz. Peygamber'in bahsedilen her iki olumsuz durumdan da berî olduğunu ve Allah Teâlâ'nun

[12] Dânî, *Câmi'u'l-beyân*, 30; Dânî, *el-Ahrufü's-seb'a*, 47-48.
[13] Dânî, *Câmi'u'l-beyân*, 30; Dânî, *el-Ahrufü's-seb'a*, 47.
[14] Fâtiha 1/4: "Din (dünya yapılanların karşılığının görüleceği ahiret) gününün sahibidir."
[15] Söz konusu kelimeyi kıraat-ı aşere imamlarından Âsım (ö. 127/745), Kisâî (ö. 189/805), Ya'kûb (ö. 205/821) ve Halef (ö. 229/844) elif ile (مَالِكِ), diğerleri ise elifsiz (مَلِكِ) okumuştur. bk. Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Muhammed Abdülganî ed-Dimyâtî el-Bennâ, *İthâfü füdalâi'l-beşer bi'l-kırââti'l-erbe'ate 'aşer*, thk. Şa'bân Muhammed İsmâîl (Beyrut: 'Âlemü'l-Kütüb, 1987), 1: 363.
[16] Dânî, *Câmi'u'l-beyân*, 30; Dânî, *el-Ahrufü's-seb'a*, 48.
[17] Bakara 2/10: "Onların kalplerinde hastalık vardır. Allah da onların hastalığını arttırmıştır. Söyledikleri yalanlar nedeniyle onlar için ağır bir azap vardır."
[18] Söz konusu kelimeyi kıraat-ı aşere imamlarından Âsım, Hamza (ö. 156/773), Kisâî ve Halef şeddesiz olarak (يَكْذِبُونَ); diğerleri ise şeddeli (يُكَذِّبُونَ) okumuştur. bk. İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 207-208.
[19] Dânî, *Câmi'u'l-beyân*, 30; Dânî, *el-Ahrufü's-seb'a*, 48-49.
[20] Bakara 2/259: "… (eşeğinin) kemiklerine de bak, onları nasıl birleştirip yerli yerine koyuyoruz! …"
[21] Kıraat-i aşere imamlarından Nâfi', İbn Kesîr, Ebû Amr, Ebû Ca'fer ve Ya'kûb mezkûr kelimeyi نُنْشِرُهَا; diğerleri ise نُنْشِزُهَا şeklinde okumuştur. bk. İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 231.
[22] Dânî, *Câmi'u'l-beyân*, 30-31; Dânî, *el-Ahrufü's-seb'a*, 49.
[23] Bakara 2/125: "… Siz de İbrahim'in makamından bir namaz yeri edinin."
[24] Söz konusu kelimeyi kıraat-ı aşere imamlarından Nâfi'(ö. 169/785) ve İbn Âmir (ö. 118/736) haber (وَاتَّخَذُوا); diğerleri ise emir (وَاتَّخِذُوا) kalıbında okumuştur. İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 222.
[25] Dânî, *Câmi'u'l-beyân*, 31; Dânî, *el-Ahrufü's-seb'a*, 49.
[26] Tekvîr 81/24: "O, gayb hakkında cimri değildir."
[27] Söz konusu kelimeyi kıraat-ı aşere imamlarından İbn Kesîr (ö. 120/738), Ebû Amr (ö. 154/771), Kisâî ve Ya'kûb'un (ö. 205/821) ravisi Ruveys (ö. 238/852) ظ (بِظَنِينٍ); diğerleri ise ض ile (بِضَنِينٍ) okumuştur. bk. İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 398-399.

bunu zikredilen kıraatlerle haber verdiğini ifade etmiştir. Dânî, bu gruba dâhil edilebilecek diğer örneklerin de yukarıda anlatılan misaller gibi olduğunu söylemiştir.[28]

2.3. Mana Değişiminin Bir Şey Üzerinde Aynı Anda Cem‘ Edilemediği Kıraat Farklılıkları

Ebû Amr ed-Dânî, tertip ettiği gruplardan üçüncüsünde de lafzın değişmesiyle anlamın da farklılaştığını, ancak bu defa söz konusu manaların bir şey üzerinde aynı anda cem‘ edilmesinin mümkün olmadığını söylemiştir.[29]

Dânî bu grup için, وَظَنُّوا اَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا âyetini[30] örnek göstermiştir. O, كُذِبُوا fiilini şeddeli (كُذِّبُوا) okuyanların kıraatine göre anlamın “peygamberler, kavimlerinin onları yalanladığına kesin kanaat getirdiler”;[31] şeddesiz (كُذِبُوا) okuyanlarınkine[32] göre ise “kendilerine elçi gönderilen kavimler, peygamberlerin, iman etmezlerse inanmayanlara azabın ineceği konusunda yalan söylediklerini vehmettiler” şeklinde olduğunu kaydetmiştir. Dânî, buna göre fiilin şeddeli okunduğu kıraatte zannın (الظن), yakîn (kesin bilgi) ifade ettiğini; âyetteki birinci zamirin peygamberlere, ikincisinin ise kavimelere râci olduğunu belirtmiştir. O, fiilin şeddesiz okunduğu ikinci kıraate göre ise zannın (الظن) şüphe anlamına geldiğini; bu durumda zamirlerden ilkinin kavimlere, ikincisinin ise peygamberlere râci olduğunu ifade etmiştir.[33]

Dânî’nin yaptığı açıklamalardan anlaşıldığına göre üçlü taksimdeki ikinci grupta kıraat farklılıklarından kaynaklanan muhtelif anlamlar, bir şey üzerinde aynı anda cem edilebilmektedir. Hâlbuki كُذِبُوا - كُذِّبُوا örneğinde görüldüğü üzere üçüncü grupta farlı anlamları aynı şey üzerinde birleştirmek mümkün olmamaktadır.

Dânî, لَقَدْ عَلِمْتَ مَا اَنْزَلَ هٰؤُلَاءِ اِلَّا رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ بَصَائِرَ âyetinde[34] عَلِمْتَ kelimesini ت’nin zammesi ile (عَلِمْتُ) okuyanlara[35] göre delilleri inzâl edenin, göklerin ve yerin Rabbinden başkası olmadığını bilme fiilini Hz. Musa’nın kendisine izafe ettiğini söylemiştir. O, Hz. Musa’nın, kendisini mecnun olmakla itham eden Firavun’a hitaben لَقَدْ عَلِمْتُ مَا اَنْزَلَ هٰؤُلَاءِ اِلَّا رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ بَصَائِرَ diyerek mecnun olmadığını bildiğini belirtmiştir. Dânî, kelimeyi ت’nin fethasıyla (عَلِمْتَ) okuyanlara göre ise Hz. Musa’nın bilme işini, azarlama ve kınama yoluyla, gerçeği kabul etmeme ve doğruyu bildikten sonra bile onunla mücadele konusundaki inadı nedeniyle Firavun’a nispet ettiğini ifade etmiştir. Dânî, nitekim bu nedenle Allah Teâlâ’nın Kur’ân’da فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ اٰيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ . وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا اَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا âyetleriyle[36] Firavun ve kavminin bu durumunu haber verdiğini söylemiştir.[37]

Dânî’nin izah ettiği üzere söz konusu iki kıraatte bilme işinin failleri farklılaşmakta, dolayısıyla işaret edilen iki farklı anlamı tek bir şey üzerinde aynı anda cem‘etmek mümkün olmamaktadır.

Dânî, manalarını aynı anda bir şey üzerinde cem etme imkânı bulunmayan iki farklı kıraati açıklama yolunun böyle olduğunu ifade etmiştir. O, iki kıraatten her birinin, tek başına bir âyet mesabesinde olduğunu, aralarındaki zıtlık ve uyuşmama nedeniyle anlam bakımından diğerine muhalif olan bir âyetin birbiriyle birleştirilmesinin doğru olmayacağını belirtmiştir.[38]

İbn Kuteybe, Kur’ân âyetleri arasında çelişki olmadığını göstermek, müşkilü’l-Kur’ân ilmi içerisinde zikredilen âyetlerin te’vilini yapmak için *Te’vîlü müşkili’l-Kur’ân* isimli eserini kaleme almıştır.[39] O, bu çerçevede kıraat farklılıklarından kaynaklanan anlam değikliklerini de ele almıştır. İbn Kuteybe, kıraat farklılıklarından doğan anlam değişimi çerçevesinde muhtemel iki durumun bulunabileceğini; bunların de teğâyür (tenevvü) ve tezat ihtilafı olduğunu söylemiştir. İbn Kuteybe kıraatler için ancak teğâyür (tenevvü) türünden olan anlam farklılıklarının caiz olduğunu, zaten tezat ihtilafına dair bir örneğin Kur’ân’da bulunamayacağını vurgulamıştır.[40]

[28] Dânî, *Câmi‘u’l-beyân*, 31; Dânî, *el-Ahrufü’s-seb‘a*, 49.
[29] Dânî, *Câmi‘u’l-beyân*, 31; Dânî, *el-Ahrufü’s-seb‘a*, 47.
[30] Yûsuf 12/110: حَتّٰى اِذَا اسْتَيْئَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا اَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّيَ مَنْ نَشَاءُ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ
“Nihayet peygamberler ümitlerini kesecek hale gelip yalanlandıklarını düşündükleri sırada onlara yardımımız geldi. Bu sayede dilediğimiz kişiler kurtarıldı; azabımız ise suçlular topluluğundan geri çevrilmez.”
[31] Bu anlamı destekleyen bir rivayet için bk. Ebû Ca‘fer İbn Cerîr Muhammed b. Cerîr b. Yezid et-Taberî, *Câmi‘u’l-beyân ‘an te’vîli âyi’l-Kur’ân*, thk. Abdullâh b. Abdülmuhsin et-Türkî (Riyad: Dâru ‘Âlemi’l-Kütüb, 2001), 1: 396-397.
[32] Söz konusu kelimeyi kıraat-ı aşere imamlarından Âsım, Hamza, Kisâî, Ebû Ca‘fer (ö. 130/747-748) ve Halef şeddesiz (كُذِبُوا); diğereleri ise şeddeli (كُذِّبُوا) okumuştur. bk. İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 296.
[33] Dânî, *Câmi‘u’l-beyân*, 31; Dânî, *el-Ahrufü’s-seb‘a*, 50. Söz konusu kıraatlere yüklenen anlamların tamamı için bk. Taberî, *Câmi‘u’l-beyân* (thk. Türkî), 1: 382-398.
[34] İsrâ 17/102: “(Musa, Firavun’a şöyle dedi:) Sen de çok iyi biliyorsun ki; bunları deliller olarak göklerin ve yerin Rabbinden başkası indirmemiştir…”
[35] Söz konusu âyette geçen عَلِمْتَ kelimesini kıraat-ı aşere imamlarından Kisai ت’nin zammesiyle (عَلِمْتُ); diğerleri ise ت’nin fethasıyla (عَلِمْتَ) okumuştur. bk. İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 309.
[36] Neml 27/13-14: “Mucizelerimiz onlara gerçeği gözler önüne apaçık serecek şekilde geldiğinde ‘bu ayan beyan bir sihirdir’ dediler. O mucizelere gönülden inandıkları halde zalimce ve mütekebbir olarak bunları inkâr ettiler.”
[37] Dânî, *Câmi‘u’l-beyân*, 31; Dânî, *el-Ahrufü’s-seb‘a*, 50-51.
[38] Dânî, *Câmi‘u’l-beyân*, 31; Dânî, *el-Ahrufü’s-seb‘a*, 51.
[39] İbn Kuteybe, *Te’vîlü müşkili’l-Kur’ân*, 22-23.
[40] İbn Kuteybe, *Te’vîlü müşkili’l-Kur’ân*, 40.

O, kıraatler arasındaki anlam çeşitliliğinde yorumlamanın nasıl yapılacağını örneklerle göstermiştir.[41] İbn Kuteybe'nin yaptığı açıklamalardan onun da diğer ulema gibi kıraatler arasında tezat ihtilafının mümkün olmadığını ifade ettiği ve bu durumu örneklerle anlattığı anlışılmaktadır.

Kıraatlerden neş'et eden farklı anlamları Dânî'nin yaptığı gibi iki gruba ayırmayan âlimlerin, Dânî'nin taksiminde üçüncü grupta yer alan kıraatleri nasıl te'vil ettikleri, İbn Kuteybe'nin zikredip yorumladığı bir örnek üzerinden sunulacaktır. İbn Kuteybe, لَقَدْ عَلِمْتَ مَا اَنْزَلَ هٰؤُلَاءِ اِلَّا رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ âyetinin[42] لَقَدْ عَلِمْتُ مَا اَنْزَلَ هٰؤُلَاءِ şeklinde okunmasının teğâyür (tenevvü) ihtilafına örnek teşkil ettiğini belirtmiştir. İbn Kuteybe, Firavun'un, Hz. Musa'ya onun getirdiği mucizelerin sihir olduğunu söylediğini; Firavun'un bu inkârı karşısında Hz. Musa'nın bir defasında ben bunların sihir değil, mucize olduğunu biliyorum (... لَقَدْ عَلِمْتُ); bir başka seferde ise bunların sihir değil, mucize olduğunu sen de biliyorsun (... لَقَدْ عَلِمْتَ) dediğini; bunun için de Allah'ın her iki manayı da inzâl ettiğini savunmuştur.[43] Esasen İbn Kuteybe'nin de burada farklı iki anlamı aynı anda bir şey üzerinde telif etmeye çalışmadığı; aksine Hz. Musa bir seferinde şöyle, bir başka defa ise böyle söylemiş, diyerek bunların gerçekleşme zamanlarının ayrı olduğunu belirttiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte onun, bu tür örnekleri ayrı bir kategoride değerlendirmediği gözlemlenmektedir.

Ebû Amr ed-Dânî, diğer âlimler gibi kıraatler arasında tezat ihtilafının mümkün olmadığını belirtmekle birlikte kıraatlerden kaynaklanan anlam farklılığını iki ayrı başlık altında incelemiştir. Görebildiğimiz kadarıyla kıraatlerden kaynaklanan anlam değişimini -yukarıda anlatıldığı şekliyle- iki başlık altında inceleyen ilk âlim Dânî'dir.

Esasen kıraatler arasındaki anlam farklılığının yorumlanması meselesinde Dânî ile diğer âlimler arasında birlikteliğin bulunduğu, ancak Dânî'nin yaptığı taksimin daha sistematik olduğu söylenebilir. Dânî'den sonra da Kastallânî (ö. 923/1517) gibi bazı âlimlerin, kıraatlerin anlam merkezli tasnifinde onu takip ettiği anlaşılmaktadır.[44]

3. SONUÇ

Kıraatlerin temellendirilmesinde Kur'ân'ın yedi harf üzere inzâl edilmesi referans olarak alınmaktadır. Âlimler, kıraat farklılıklarının önemli bir kısmını, kelimenin yapısını ve anlamını etkilemeyen telaffuz çeşitliliğinin oluşturuduğuna dikkat çekimişlerdir. Bununla birlikte onlar, kıraat farklılıklarının bir bölümünün, kelimenin/âyetin manasında değişikliğe neden olduğunu belirtmişlerdir. Ulema söz konusu anlam değişikliğinin zıt ve çarpık bir manaya yol açmadığını, bu tür kıraatlerin meselenin başka bir yönüne işaret ettiğini belirtmişlerdir.

Ebû Amr ed-Dânî, yedi harfin yorumu konusunda İbn Kuteybe'den istifade etmiş, ancak konuyla ilgili hadislerde geçen yedi kelimesini genişlik olarak yorumlayarak kendisi on dokuz maddede ifade edilebilecek vecihler tespit etmiştir. Daha sonra mana bakımından bütün kıraatlerin üç maddede ele alınabileceğini bildirmiştir. Dâni, ilk grupta âyetin manasına etki etmeyen fonetik farlılıkları saymıştır. O, âyetin manısının değişitiği kıraatlerin ise iki başlık altında incelenebileceğini ifade etmiştir. Dânî, kıraat farlılıklarından hareketle ortaya çıkan çeşitli manaların, aynı anda bir şey üzerinde cem' edilip edilememesine göre iki gruba ayrıldığını söylemiştir. Dânî, özellikle farklı iki anlamın aynı anda bir şey üzerinde cem' edilemediği kıraatlerin iki ayrı âyet hükmünde olduğunu savunmuştur. O, her üç grubu da zikrettiği örnekler üzerinden izah etmiştir.

Ebû Amr ed-Dânî'nin söz konusu taksiminin ona has bir gruplama olduğu anlaşılmaktadır. Onun, kıraat farlılıklarından kaynaklanıp aralarında zıtlık varmış gibi vehmedilen iki mananın, esasen iki ayrı âyet olarak değerlendirilmesini önerdiği anlaşılmaktadır. Bu düşünceyi ileriye süren başka âlimler olsa da onları ayrı bir grupta ele alan ilk âlimin Ebû Amr ed-Dânî olduğu söylenebilir. Dânî'nin söz konusu taksiminin, kıraatlerin anlam merkezli tasnifinde önemli bir yöntem ortaya koyduğu ve onun söz konusu tasnifinin daha sonra bazı âlimlerce de takip edildiği müşahede edilmektedir.

KAYNAKÇA

Buhârî, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâîl. *el-Câmi'u's-sahîh*. Thk. Muhibbüddîn el-Hatîb ve diğerleri. Kâhire: el-Matbaatüs's-Selefiyye ve Mektebetühâ, 1979.

[41] İbn Kuteybe, *Te'vîlü müşkili'l-Kur'ân*, 40-42.
[42] İsrâ 17/102.
[43] İbn Kuteybe, *Te'vîlü müşkili'l-Kur'ân*, 41.
[44] Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr el-Kastallânî, *Letâifü'l-işârât li-fünûni'l-kırâât*, thk. Merkezü'd-Dirâsâti'l-Kur'âniyye (Riyad: Vizâratü'ş-Şüûni'l-İslâmiyye ve'd-Da've ve'l-İrşâd es-Su'ûdiyye, 1434/2013), 1/72-73.

Dânî, Ebû Amr Osman b. Saîd b. Osman el-Ümevî. *Câmi'u'l-beyân fi'l-kırââti's-seb'i'l-meşhûra*. Thk. Muhammed Sadûk el-Cezâirî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 2005.

Dânî, Ebû Amr Osman b. Saîd b. Osman el-Ümevî. *el-Ahrufü's-seb'a li'l-Kur'ân*. Thk. Abdülmüheymin Tahhân. Cidde: Dâru'l-Menâra, 1997.

Dimyâtî, Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Muhammed Abdülganî el-Bennâ. *İthâfü füdalâi'l-beşer bi'l-kırââti'l-erbe'ate 'aşer*. Thk. Şa'bân Muhammed İsmâîl. Beyrut: 'Âlemü'l-Kütüb, 1987.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'âs b. İshâk el-Ezdî es-Sicistânî. *Sünenü Ebî Dâvûd*. Nşr. İzzet 'Ubeyd ed-De'âs ve 'Âdil es-Seyyid. Beyrut: Dâru İbn Hazb, 1997.

İbn Abdilberr, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed en-Nemerî el-Endelüsî. *et-Temhîd limâ fi'l-Muvatta' mine'l-me'ânî ve'l-esânîd*. Thk. Muhammed el-Fellâh. Tıtvan: Vizâratü'l-Evkâf ve'ş-Şüûni'l-İslâmiyye, 1980.

İbn Atıyye, Ebû Muhammed Abdülhak b. Ğâlib el-Endelüsî. *el-Muharrerü'l-vecîz fî tefsîri'l-Kitâbi'l-'Azîz*. Thk. Abdü's-Selâm Abdü'ş-Şâfî Muhammed. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 2001.

İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim ed-Dîneverî. *Te'vîlü müşkili'l-Kur'ân*. Thk. es-Seyyid Ahmed Sakr. Kahire: Dâru't-Türâs, 1973.

İbnü'l-Cezerî, Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf. *en-Neşr fi'l-kırââti'l-aşr*. Thk. Ali Muhammed ed-Dabbâ. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'Âlemiyye, ts.

Kastallânî, Ebü'l-'Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr. *Letâifü'l-işârât li-fünûni'l-kırâât*. Thk. Merkezü'd-Dirâsâti'l-Kur'âniyye. Riyad: Vizâratü'ş-Şüûni'l-İslâmiyye ve'd-Da've ve'l-İrşâd es-Su'ûdiyye, 2013.

Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekir. *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân ve'l-mübeyyin limâ tedammenehû mine's-sünneti ve âyi'l-Furkân*. Thk. Abdullâh b. Abdü'l-Muhsin et-Türkî. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2006.

Mekkî b. Ebî Tâlib, Ebû Muhammed b. Hammûs b. Muhammed el-Kaysî. *el-İbâne 'an me'âni'l-kırâât*. Thk. Abtülfettâh İsmail Şelebî. Kahire: Dâru Nehdati Mısır, 1977.

Müslim, Ebü'l-Hüseyn el-Kuşeyrî en-Nîsâbûrî Müslim b. el-Haccâc. *Sahîhu Müslim*. Nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Kâhire: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-'Arabiyye, 1955-1956.

Sâlih, Subhî. *Mebâhis fî 'ulûmi'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'l-'İlm li'l-Melâyîn, 1977.

Taberî, Ebû Ca'fer İbn Cerîr Muhammed b. Cerîr b. Yezîd. *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. Thk. Mahmûd Muhammed Şâkir, Ahmed Muhammed Şâkir. Kâhire: Mektebetü İbn Teymiyye, ts.

Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekir. *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân ve'l-mübeyyin limâ tedammenehû mine's-sünneti ve âyi'l-Furkân*. Thk. Abdullâh b. Abdü'l-Muhsin et-Türkî. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2006.

Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme. *Şerhu müşkili'l-âsâr*. Tahkik, tahrîc, ta'lik: Şuayb el-Arnaût. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1994.

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemî. *el-Câmi'u'l-kebîr / Sünenü't-Tirmizî*. Thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1996.

IBAD CONGRESSES

IBAD-2020

5th International Scientific Research E-Congress

PROGRAM

September 1-2 2020

ISTANBUL / TURKEY

www.ibadcongresses.org

CONGRESS PROGRAM

*** You can find the co-authors' name in the abstracts book of IBAD-2020. Ortak yazarların adlarına kongre özet kitabından ulaşılabilir.**

13:00-15:00 September 1, 2020 / 1 Eylül 2020			
KEYNOTE SPEAKER 1 - Prof. Dr.Wan Ahmad Jaafar Wan Yahaya, MALAYSIA Universiti Sains Malaysia			
Topic	Audiovisual Futures in Online Learning during coronavirus pandemic: Connecting content, tech &		
KEYNOTE SPEAKER 2 - Assoc. Prof. Dr. Adriatik Derjaj, ALBANIA Tiran University			
Topic	The Role of Turkish in regional studies		
11:00-12:00 September 1, 2020 / 1 Eylül 2020			
Chair	339	Alperen AVCI	Temel Dil Becerilerinin Kazanılmasında Dijital Hikayelerin Etkisine Yönelik Araştırma Bulgularının İncelenmesi: Bir Meta-Sentez Çalışması
	268	Selda Şan	Politik Okuryazarlik Eğitimi Alan Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarinin Politik Okuryazarlik İle İlgili Görüşleri
	321	Bilge ÖZTÜRK	Sınıf Öğretmeni Adaylarının Kullanmayı Tercih Ettikleri Öğrenme Yöntem ve Tekniklerine Yönelik Görüşlerinin Belirlenmesi
	296	Ebru Ünay	Destek Eğitim Odasi Uygulamasina İlişkin Öğretmen Görüşleri

Time 11:00-12:00 September 1, 2020 / 1 Eylül 2020			
Chair	167	Fatih Öztürk	Faydacılık (Utilitarianism) ve Ahlak Eğitimi
	241	Tufan Kıymaz	Stoacı Eğitim Felsefesi

Time	15:00-16:00	September 1, 2020 / 1 Eylül 2020
Chair	152 Ahmet Mekin Kandemir	Kur'an'ın Literal Yorumunun Doğurduğu Kelâmî Problemler: Mîsâk Ayetleri Örneği
	248 Habip Demir	Şiiliğin Yayılma Araçlarından Biri Olarak Ziyaret Kültürü ve Fonksiyonları
	244 Mustafa Kiliç	Kiraatlerin Anlam Merkezli Tasnifi (Ebû Amr Ed-Dânî Örneği)
	129 Mustafa Işik	İbn Hibban'ın (Ö.354/965) Tekâsîm'ini Anlamak Ya Da Anlatmak

Time	15:00-16:00	September 1, 2020 / 1 Eylül 2020
Chair	169 Fatih Mehmet Ateş	İş ile İlgili Hastalik
	139 Ezgi Akar	Bel Ağrısı Olan Adölesan Olgularda Lomber MRG Değerlendirme Sonuçlarımız
	148 Handan Uysal	Timol'ün "Bir Çeşit Monoterpen" Mutajenik Etkilerinin Drosophila Melanogaster'in Somatik Hücrelerinde İn Vivo Kanat Benek Testi İle Belirlenmesi
	200 Ganime Can Gür	Primer İnfertil Kadınların İnfertiliteye Bağlı Algıladıkları Damgalanma Düzeyleri ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi

Time	15:00-16:00	September 1, 2020 / 1 Eylül 2020
Chair	153 Yelda Bugay Tekgül	
	175 Emircan Matoğlu	Türkiye'de Mobil Bankacılık ve İnternet Bankacılığının Önemi ve İşleyişi